

Путевима српских идиома

*Зборник у частī проф. Радивоју Младеновићу
поводом 65. рођендана*

Крагујевац, 2015.

Путевима српских идиома

Зборник у часті проф. Радивоју Младеновићу поводом 65. рођендана

Уредници

Проф. др Милош Ковачевић

Доц. др Владимир Поломац

Рецензенти

Проф. др Првослав Радић, Филолошки факултет у Београду

Проф. др Јелица Стојановић, Филозофски факултет у Никшићу

Проф. др Миланка Бабић, Филозофски факултет на Палама

За издавача

Проф. Радомир Томић, декан ФИЛУМ-а

Лектура и коректура

Бојана Вељовић

Превод резимеа на енглески

Даница Јеротијевић Тишма

Технички уредник

Стефан Секулић

Ликовно-графичка ојрема

Проф. Слободан Штетић

На насловној страници запис из збирке речи из Призрена, коју је сакупио Димитрије Чемерикић.

Преузето са интернет странице <http://www.prepis.org/items/show/26650>.

Штампа

Занатска задруга „Универзал” Чачак

Тираж

150 комада

ISBN

978-86-85991-85-1

Тања МИЛОСАВЉЕВИЋ¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ГРУПА ИМЕНИЦА СА ХИПЕРСЕМОМ 'ОСЕЋАЊЕ' У СРПСКОМ ПРИЗРЕНСКОМ ГОВОРУ

Концепт емоција представља динамичан систем, чији је развитак условљен екстралингвистичким и језичким факторима. Једно од основних средстава концептуализације емоција је појмовна метафора, ментални механизам преко којег смо покушали да разумемо и организујемо лексички систем емоција у српском призренском говору. Са становишта идеографског (ономасиолошког) описивања језика, у правцу од садржајног смисла ка средствима његовог изражавања, лексика емоција се може представити у виду хијерархијске структуре. Именичке ознаке којима су у српском призренском говору номинована осећања организована су у лексичко-семантичку групу на основу категоријалне ознаке 'осећање'. Интегрална семантичка компонента 'осећање' повезује лексеме које међусобно граде садржинске парадигматске односе (синонимске, антонимске, хипонимске), и које се према диференцијалним значењским елементима раслојавају у подгрупе, микрогрупе и микроредове.

Кључне речи: Лексичко-семантичка група, емоције, српски призренски говор

1. Емоционални развој један је од важних процеса у развоју личности који се одвија под утицајем сазревања и социјалног учења. Емоционалне реакције прате све човекове доживљаје, па су у психолошкој теорији дефинисане као „психички процеси којима вреднујемо сазнато, изражавамо субјективни однос према догађајима, особама и властитим поступцима” (Брковић 2000: 198; Радомировић 2003: 163). На психолошким основама базира се примарно семантичко одређење лексеме *осећање* стандардизовано у РМС семемом „1. а. начин душевног, психичког доживљавања у коме се испољава, очитује различит однос човека према бићима, предметима и појавама” (РМС IV: 205), преко које се објашњава значење лексикографске јединице *емоција* „узбуђење, узбуђеност, осећање” (РМС I: 851). Ако кренемо даље, видећемо да 'осећање' улази и у опис значења глагола *узбудити* „1. а. изазвати, побудити јача осећања (у некоме), узнемирити, узрујати (некога); б. пробудити, изазвати уопште неко осећање, машту и сл”. Експлицитнију и директнију везу са осећањима остварује рефлексивни облик *узбудити се* „1. а. бити обузет јачим осећањем, узнемирити се, узрујати се; б. настати, појавити се, пробудити

1 tanja77nis@gmail.com

се, побудити се (о осећањима)” (РМС VI: 444). Ако неутралишемо појачани интензитет емотивног реаговања исказан првим делом дефиниције значења лексеме *емоција*, у савременом српском језику *осећање* и *емоција* појављују се као функционални (терминолошки) синоними, па ћемо их у фрагменту који се односи на емоционалну сферу третирати као семантичке дублете.

2. Емотивност као сегмент психолошког устројства личности у великој мери одређује темперамент човека, јер се особине темперамента испољавају у емотивним реакцијама појединца на одређени стимулус. Стварносни стимулус представљају конкретне ситуације које провоцирају појаву емоција. У модерној когнитивистичкој теорији постоји прототипични сценарио помоћу којег се емоције повезују са типичном ситуацијом или типом ситуација где се осећање јавља (Драгићевић 2007: 96). Као један од метода за испитивање апстрактних ентитета Р. Драгићевић предлаже модел А. Вјежбицке, која заступа став да је разумевање прототипичне емоције немогуће независно од ситуације. Истражујући прототипични сценарио туге, Вјежбицка полази од чињенице да се људске емоције разликују од језика до језика, од културе до културе, али имају и много тога заједничког, а те универзалне елементе Вјежбицка назива примитивима. Примитиви су базични концепти (концепт доброте, туге, жеље, тела, знања, осећања) које деле сви језици и који чине природни семантички метајезик (Драгићевић 2007: 102). Универзални аспект емоција очитује се на наивној слици света, на којој се истовремено одсликава и посебна етнопсихологија социјума.

3. За концептуализацију емоција веома је важна веза између емоција и телесних манифестација до којих доводе. Емоције можемо конкретизовати и разумети преко појмовних метафора као механизма мишљења. Метафоре за емоције обично су метонимијски условљене, а та каузалност заснива се на органским и бихејвиоралним испољавањима емоција. Свака емоција има три компоненте: физиолошке промене, промене у спољашњем понашању, субјективни доживљај емоција.² Субјективни доживљај емоција односи се на доживљаје пријатности и непријатности, зато постоји подела на пријатне и непријатне, односно позитивне и негативне емоције. Према параметру чулног надражаја, тј. према хедонистичком тону или осећају напетости, лексика емоција се конфронтира и окупља око супротних полова лексичко-семантичког поља којем припада.³ Биполарна структурна организација лексичко-семантичке групе именица са надређеном компонентом ’осећање’ темељи се на базичној кла-

2 Физиолошки ефекат који се најчешће метонимизује у концептуалној анализи је лупање срца изазвано снажном емотивном реакцијом субјекта, и оно представља део мотивације за метафору „срце је место где су смештене емоције” (Драгићевић 2007: 97).

3 У широј лексичкој парадигми лексика емоција представља сегмент асоцијативног поља *човек*. Класомом ’+ људско’ елементи лексичко-семантичке групе ’осећање’ везују се за *психичке карактеристике човека*, тачније, за субпоље *темперамент*.

сификацији емоција у психологији на позитивне и негативне. На основу критеријума усмерености осећања, лексика која прати емоционална стања човека распоређена је у уже тематске блокове – емоције које се односе на чулно дражење, емоције према себи, емоције према другима. Даља сепарација емоционалних доживљаја прати интензитет осећања од сасвим слабог расположења, преко снажних афеката и необузданих страсти до трајних комплексних сентименталних диспозиција. Лексички корпус којим располажемо⁴ пружа нам вербални инструментариј који покрива читаву скалу емоционалних доживљајних квалитета, који одговарају психолошкој систематизацији емоционалних реакција: афективном тону (пријатности / непријатности), расположењу, афекту и сентименту, међу којима препознајемо како примарна, једноставна осећања, тако и сложена емотивна стања. На дијалекатској слици света концепт емоција репрезентован је лексичким јединицама повезаним значењским везама. Именице интегрисане хиперсемом 'осећање' формирају лексичко-семантичку групу чији чланови ступају у различите парадигматске односе.

4. Носилац општег кодификованог значења у српском призренском говору је турцизам *únsaf* (тур. *insaf*).

Тај ч'овек ни за стóку нѐма únsaf.

Према категоријалној ознаци 'позитивно / негативно' лексика емоција поларизује се у две антонимски усмерене лексичко-семантичке подгрупе:

1. лексичко-семантичка подгрупа са хиперсемом 'позитивна осећања',
2. лексичко-семантичка подгрупа са хиперсемом 'негативна осећања'.

4.1. Лексичко-семантичка подгрупа са хиперсемом 'позитивна осећања'

4.1. На позитивној оси симетрије групишу се називи за емоције које се јављају као реакције на спољне импулсе, тј. догађаје које процењујемо као добре по нас. Задовољство је примарна емоционална реакција, из које се диференцирају остала пријатна осећања (Брковић 2000: 205). Према врсти емотивног доживљаја који означавају, лексичке јединице са хиперсемом 'позитивна осећања' формирају микрогрупе, у оквиру којих егзистирају семантички блиске лексеме, распоређене према степену интензитета доживљених, односно испољених емоција.

4.1.1. Интегрална семантичка компонента 'задовољство' обједињује лексичке елементе *к'нач*, *радос*, *ч'ѐф*, *ст'рѐч'а*, *úгбал*, *бáти* и *нафáка*, које се у оквиру микроскупа коме припадају понашају као градативни синоними.⁵

4 Лексичка грађа преузета је из *Збирке речи из Призрена* Димитрија Чемерицића.

5 Балкански турцизам *раáт'л'к* (тур. *rahatlık*), који Шкаљић дефинише домаћим еквивалентима „задовољство, спокојство, безбрижност, удобност” (Шкаљић 1966: 529),

дијал. *igbal*, поред *ikbal*), *байи* (тур. *baht*) и *нафака* (тур. *nafaka*) идентификују се спољашњи фактори који код субјекта изазивају позитивну оцену објективне стварности и подстичу духовно задовољство које се поима као срећа. У семантичкој структури ове лексеме садрже иницијалну сему 'срећна околност', која њиховом значењу даје лингвокултурну димензију и ноту традиционалне духовне културе, изједначавајући концептуалне вредности среће и судбине.⁷

4.1.2. У категорији позитивних емоција које се односе на друге људе централну позицију заузима љубав, која се у психологији тумачи као „sentiment koji sadrži osećanje naklonosti, nežnosti i privrženosti prema osobi koja nas privlači, sa kojom se naše Ja u velikoj meri identifikuje” (Брковић 2000: 210). Кодификовано значење лексеме *љубав* подудара се са психолошким одређењем у оним сегментима полисемантичке структуре који описују љубав као сложену емоцију, што је у РМС интерпретирано семемама: „1. а. осећајна везаност за одређену особу супротног пола, привлачност која се оснива на привлачности супротних полова; 2. б. приврженост, оданост, велика наклоност уопште, осећајна везаност за кога или што” (РМС III: 255). Примарна стандардна дефиниција односи се на прототипичан вид љубави, а то је мушко-женска љубав. Концепт љубави у језичком сазнању Срба Призренаца укључује асоцијативне елементе који уобличавају прототипични когнитивни сценарио за љубав: наклоност, жеља, страст, миловање, чежња. Позитивна реакција на стимулус љубав је срећа, док на негативном емотивном плану фигуришу патња и бол. Прелазни ступањ је чежња. Другачији тип љубави је родитељска, мајчинска љубав, која сублимира и позитивна (нежност, приврженост) и негативна осећања (брига, неспокојство, страх). Љубав према ближњима, такође, заузима високу позицију на скали емотивне привржености, која се на наивној слици човека и света манифестује и као индивидуални прототипични и као колективни стереотипски концепт.

У семантичком саставу лексичких јединица којима се у српском призренском говору вербализује појам љубави издвајају се три нивоа значењске структуре: сема основне категоријалне вредности ('позитивно осећање'), интегрално-диференцијална сема ('љубав') и диференцијалне семе нижег ранга ('љубавна страст', 'љубавна чежња'). Све лексеме садрже позитивну аксиолошку оцену, што их квалификује у лексичко-семантичку подгрупу са хиперсемом 'позитивна осећања'. Дистинктивно обележје 'емоција према другима' категоризује посебан синонимски ред, интегрисан заједничком компонентом 'осећајна везаност за кога', односно доминантом 'љубав'. Хиперсема има одговарајућу лексикали-

7 Једно од секундарних значења лексеме *срећа* у Матичином *Речнику*, односи се на фаталистички аспект схватања среће, маркиран као народни: „3. нар. *судба, судбина, шок догађаја који не зависе од воље човекове; стицај околности*” (РМС V: 971).

320) претрпело је значајне трансформације у језику реципијенту, које, ипак, остају у кругу психолошке сфере. Из интелектуалног, когнитивног домена лексема *аџџ* проширила је семантички домет на поље емоционалности и мотивације, и та се дифузност манифестује на читавом призренско-тимочком терену. У народним говорима на југоистоку Србије доминантно значење углавном је базирано на сигнификату 'љубав', као емотивном мушко-женском односу, који укључује осећања наклоности, пристрасности, поштовања, проузрокује добро расположење и подстиче жељу и вољу које мотивишу на акцију (готовост, спремност). Језичка ознака *аџџ* семантички конципира љубав као покретачку силу, што потврђују њене значењске реализације у дијалекатским речницима (Елезовић I: 22; Живковић 1987: 4; Митровић 1992: 21; Златановић 1998: 24; Жугић 2005: 9; Динић 2008: 10; Букумирић 2012: 19). Главним делом семске структуре лексеме преузете из турског језика *еки* (тур. *aşk*), *мерак* (тур. *merak*) и *севада* (тур. *sevda*) идентификују осећање експлицирано хиперсемом 'љубав'. Диференцијални потенцијал имају компоненте конкретизатори, које на денотативном плану спецификују љубавно осећање, а на конотативном нивоу значења га интензивирају. Код лексема *ешк* и *мерак* сужавање семантичке перспективизације иде у правцу позитивног, хедонистичког доживљаја љубави (љубавна жеља, страст). Овим лексичким јединицама означава се јака љубав у којој преовлађује осећајна телесна привлачност. У самој интерпретацији страсти, којом је објашњен турцизам *ешк*, детерминатор 'јака' одређује интензитет примарног осећања.¹⁰ Лексема *мерак* има сложенију полисемантичку структуру, која покрива читав комплекс љубавног сентимента „1. љубав; 2. жеља. 3. чежња, туга” (Чемерићић). Широки семантички распон, степенасто организован, прати градацију идеографске вредности лексеме: љубав рађа жељу, страст тражи задовољење кроз полно здруживање са вољеном особом, чежња се јавља као последица неутољене пожуде. Турцизмом *мерак* је на наивној слици света представљен један заокружени концепт љубави. Номинал-

10 Прелаз *a > e* није објашњен (Скок I: 70). Од *aşk* „љубав” развијен је у турском језику облик *âşk*, који је у Призрену посведочен у облицима *ашик* и *ашикч'ија* са значењским варијантама „драган, љубавник; онај који је заљубљен” (*И уч'ишел' Васа зу бија ашик. – Изгорена је да види својеџа ашика. – Узела ашикч'ију мужа. – Док бија млад, зол'ем ашикч'ија беше.*) (Чемерићић). Чемерићић напомиње да код муслимана у Призрену ова реч значи „перверзни љубавник који има дилбера”, тако да имплицитни елементи 'хомосексуалац' и 'педофил' праве значајну дивергенцију између полазног значења, под којим се у српском призренском говору подразумева мушко-женски однос, и онога који му дају призренски муслимани. Према изведеној домаћој творби *ашикч'ија* образован је морфолошки облик женског рода *ашикч'ика* са значењском реализацијом „заводница, кокета”, са конотативним елементом појачане експресије (*Ч'ула л'и си, мори, ч'и се зајросила шај ашикч'ика Туша?*) (Чемерићић). Именица *ашик* у колокацијској је вези са глаголом *учини се*. У глаголској синтагми *учини се ашик* „заљуби се”, именица је у функцији семантичког детерминатора (*Уч'ини се ашик, зач'оре се у њу, ња ш'ој*). Може се јавити као предикатска допуна уз перфекат *бија / била* (*Андрешка бија врло ашик на Л'енку, ама не му зу дагоше*).

на вредност јединице *sevda* у српском призренском говору одговара терцијарној реализацији лексеме *мерак*. У интуитивној спознаји љубав се најчешће поима као страсна жеља за неким. Реализација љубавне пожуде обично је онемогућена из различитих друштвених разлога, због моралних принципа или животних околности. Као последица неостварене жудње јавља се осећање љубавне чежње, као типична емоција заљубљене особе. У том контексту, чежњу можемо концептуализовати као медијалну, граничну емоцију између среће и туге. Метафизички појам, аксиолошки оцењен као прототипичан на релацији опозитних апстрактних вредности у домену емоција, вербализован је лексичким знаком преузетим из турског језика *sevda*, који семантички покрива ово неиздиференцирано, суптилно, флуидно емотивно стање.¹¹ Чежња може лако исклизнути из сфере пријатне љубавне пожуде и тада прелази у домен негативних осећања.

4.2. Лексичко-семантичка подгрупа са хиперсемом 'негативна осећања'

4.2. Негативни субјективни актуелни доживљаји изражени су лексичким елементима са инваријантним семантичким знаком 'негативна осећања'. У структури значења конституентских чланова подгрупе актуелизирају се семантичке компоненте интензитета, трајања и усмерености осећања. Издиференцираност негативних емоција представљена је одговарајућим језичким знацима, којима је на наивној слици света реконструисан емотивни свет човека. Концепт негативних емоција сложенији је и динамичнији у односу на позитивну емотивну сферу, што је детерминисано ванјезичким факторима, а у језику испољено богатим синонимским редовима.¹² Негативна осећања асоцијативно су повезана са антиподом, што на нивоу лексичко-семантичке групе отвара могућност за развој антонимије.

Номинациона средства са интегрално-диференцијалном ознаком 'негативна осећања' организована су у три микрогрупе, према параметрима сложености и усмерености осећања.

4.2.1. Ужи лексички скуп формирају јединице којима се лексикализују елементарне инстинктивне емоције, као што су неспокојство, гнев, брига, страх, туга. Свако од ових емоционалних стања у српском призренском говору изражено је низом лексема међу којима постоји одређени степен семантичке блискости.

4.2.1.1. Семантички елементи 'узнемиреност, душевни немир, неспокојство' обједињују лексеме *vesveca*, *gálga*, *s'kl'eti* и *śáfra*.

11 Порекло турске речи различито се тумачи: као позајмљеница од арапског *sawdā* „црна жуч, меланхолија”, са значењским померањем ка „љубавна чежња патња” или као домаћа турска реч од основе глагола *sevtek* „волети” (Петровић 2012: 255).

12 И у овом сегменту лексичког система важи правило да оно што је негативно, што одступа од очекиваног, пожељног, уобичајеног јаче стимулише „језичку креативност” него оно што је позитивно, неутрално и очекивано (Драгићевић 2007: 279).

Аи'а-Ц'оми'у бeше уфайиила весвeса ч'и ч'е йомреф злaдни, йа се гiдгa, ойиша у Свейо́дгa Мaрка и йaмо узeја сaм сeбе на врaйи. – На мa, на мa йeке зу гoми'е весвeса йа йoч'не да йлaч'е.

Кьд видии да зa фaч'а гaлгa, oсiај зa, нe зa задевај. – Ч'есaйльк бeше сeбей шпo зa фaч'ау йeј гaлгe, шe узе сaм сeбе на врaйи. – Гaјрейш, брe! И швoејзи гaлгe ч'е се нaм'е ч'aре.

Сaфра ми гoми'е кьд йoч'не oн да збoри.

За доминанту синонимског реда наметнуо се турцизам *весвеса* (тур. *vesvese*) примарном реализацијом основне категоријалне вредности „душевни немир, непокојство, страх”. У пару са њим иде, такође турска реч, *галга* (тур. *dalga*), која синонимски однос са лексемом *весвеса* успоставља секундарним метафоричним семантичким садржајем. Основно значење „талас” из сфере конкретног (узбуркано, немирно море) асоцијативно се преноси на поље апстрактног, на ментални ентитет „повремени душевни немир, душевна борба”. Овде је реч о неправој или контекстуалној синонимији, која се остварује само под одређеним условима. Висок степен семантичке блискости са доминантом реда испољава и турцизам *сџл'еи* (тур. *siklet*), који у Призрену реализује значење „нервоза, мука; досада” (Чемерикић). Семантички елемент 'нервоза' имплицира нервну напетост, раздражљивост, непокојство, што се потенцијално саодноси са примарним значењем лексеме *весвеса* и секундарним семантичким садржајем именице *галга*. Периферним делом семске структуре приближава се основној реализацији лексеме *сафра* „досада”, којом се осећање непокојства спецификује у правцу узрока „осећање нестрпљивости, непокојства, незадовољства због одсуства занимљивих или узбудљивих доживљаја”. Са доминантном лексемом успоставља релативни однос синонимије.

4.2.1.2. Незадовољство узроковано физичком или социјалном препреком која спречава активност или постизање неког циља испољава се кроз осећање гнева. Од важности циља, трајања осујећења (фрустрације) и нивоа тензије, емоција гнева се јавља у распону од благе љутње до стања бесa (Брковић 2000: 207). У српском призренском говору ово осећање именује се синонимским паром *л'уишина* и *йуклоишица*.

У л'уишину свeишпo мoже да се уч'иши.

Док нe му йрoми'е йуклоишица, ич'нe зa задевај.

Синонимска веза између лексема *л'уишина* и *йуклоишица* почива на заједничкој хиперсеми 'негативна осећања' и диференцијалној семи вишег ранга 'незадовољство због каквог неуспеха', односно 'срџба'. Денотативни семантички садржај им је, готово, идентичан. Чемерикић значење речи *л'уишина* описује синонимима „гнев, срдитост, бес”, а *йуклоишица* „љутња, срдитост”. Обе лексеме означавају висок степен емоционалне напетости. Појмовна вредност обележеног осећања изражена је семантичком компонентом интензитета, која је експлицитно садржана у интерпретацији *зневa* „велика љутина, срџба” (РМС I: 508), који се у свести представника дијалекта манифестује као типичан пример бесa, а у при-

зренском говору идеографски и семантички одговара именици *л'уџина*. *Л'уџина* је првостепени дериват, деадјектив настао од секундарног значења придева *л'уџ* „незадовољан, нерасположен због каквог догађаја или чијег држања, поступка, срдит, гневан”. Апстрактна именица гради се суфиксом *-ина*, и у испитиваном говору семантички се понаша као еквивалент стандардно фреквентнијем облику *љуџиња*. Типичан лексичко-семантички дијалектизам је именичка лексема *џуклоџица*, изведена од основе партиципа перфекта актива *џукл-* и сложеног наставка *-оџица*¹³, при чему се апстрактност лексичког значења постиже појмовном метафором којом се концептуализује гнев – *џући од беса*, па у том смислу *џуклоџица* семантички идентификује емотивно „пуцање” и одговара менталним ентитетима срџба, бес, јарост.

4. 2. 1. 3. Ужи аспект незадовољства је брига, испољена кроз осећање узнемирености због некога или нечега или бојазни да се не деси нешто неповољно. Брига блиско кореспондира са немиром, тугом и страхом, тако да је тешко диференцирати осећања која се међусобно прожимају и разврстати лексичке елементе који лингвистички прате апстрактне изванјезичке појаве. Критеријум поделе је диференцијална семантичка компонента вишег реда 'брига' у функцији носиоца идеографске вредности основног емоционалног стања. Лексеме окупљене око доминанте *бриџа* су *џајл'е*, *џарамеџи* и *касавеџи*.

Бринáџа је и џај бриџа, не да неје бринáџа. – Туџ'а бриџа не се брине, мори ч'ерко.

Јанáло џа џол'емо џајл'е. – А џи, џио бѣреш џајл'е за дрџџоџа? – За мџку и за џајл'е се родила ч'у'ка она. – Имаја џајл'е, немаја, њему је свѣјено. – Сџрџи се, ч'ѣкај, и џому џвџојему џајл'ѣџу ч'аре ч'е се наџ'е. – Тџј је њџјно џајл'е, домач'иџа је. – Од џајл'е свџноч' џио не зáсџа.

Не ми гáвај и џај џарамеџи, бџџа џи. – Оџраиса на џарамеџи. – У џвџојему џарамеџу има џл'ач'.

О[џ] џу сџрáну касавеџи да немам.

Именица *бриџа* етимолошки је поствербал од **brigiti < *berg-ti* „*стражити над џим, водити бригу о пећем*” (Скок I: 211), који је у дијахронској равни апстраховао семантику полазног глагола и у савременом српском језику се наметнуо као једна од водећих именичких лексема у семантичком опсегу негативних осећања. С обзиром на лингвистичку чињеницу да ове лексеме нема у другим словенским језицима, осим у српском и хрватском, ту лексичку празнину на Балкану попуњава турцизам *џајл'е* (тур. *gayle*) (Петровић 2012: 96). Турцизам у Призрену остварује апсолутну семантичку еквивалентност и има идентичну функционалну вредност као домаћа реч, па се *бриџа* и *џајл'е* у овом идиому пона-

13 Од исте основе изведен је облик са творбеним формантом *-оџина џуклоџина*, пукоти-на (Чемерикић)

шају истозначно.¹⁴ Оно што бригу класификује међу негативне емоције јесте евалуација – процена ситуације и значење које субјекат приписује догађају због којег се узнемиреност јавља. Врста осећања изазваног рационалним или ирационалним страхом да се нешто десило или ће се десити органски се манифестује од благе узнемирености до паралишућег страха, а у језик се транспонује низом блискозначница, чији семантички опсег укључује неколико емотивних ознака. Такве су лексичке јединице *џарамеџ* (тур. *garamet*) и *касавеџ* (тур. *kasavet*), које делом семантичке структуре задиру у лексички скуп којим се номинује туга. На периферији се додирују са конституентима те микрогрупе *јад* и *герџ*, чије се примарне семантичке компоненте односе на тугу, а 'брига' се јавља као допунски значењски слој, као субординативни елемент који носи информацију о стимулусу примарног осећања. Турцизме *џарамеџ* и *касавеџ* у синонимски ред са доминантом *бриџа* квалификује категоријална вредност језгреног елемента „брига, туга, невоља” (Чемерикић), који дато обележје садржи у доминантној позицији.

4.2.1.4. Концепт туге на наивној слици света представљен је низом именичких лексема које директно означавају душевни бол изазван неком несрећом или великом чежњом, али и оним које се делом свог семантичког садржаја односе на душевну патњу или је потенцијално исказују. Домену туге у српском призренском говору припадају лексичке јединице: *џал*, *џалба*, *џалос*, *јасл'иљк*, *бол'*, *поџресниџа*, *карасевџа*, *јад*, *герџ*, *асреџ*, *мука*, *заметџ*, *несџреч'а*, *џаксџраџ*, *џајреџ*.

Зар не џи је џал да џа бијеш џако дуџмански? – И дџн-дџнџс ми је џал џиџо не узо џој лџџе. – Кџд џоч'џше да џа џуџч'аф у зрџб, џриџскаџше дџџа му, срџе да џи џреџџкне од џал. – Изгџрџше зџ, јадџиџу, џеј џалџве џе џреџџч'е сама.

Не л'и џи је џалба, дџвојко, за дџвојач'ко иџрање?

Сџаџрос – џалос.

Исџрула јасл'иљк.

Од ка исџоч'и мџфл'из, џеке џџ'е: уф, уф, и уџре о[г] џај бол'.

Дџбро је и жџва ч'уч'ка џна кол'ико џоџресниџе џреџџурила џреџо злаџе. – Исџоч'и сирџма џи џамеџ, џиџо џа сџизаџше све џоџресниџа џо џоџресниџе.

Бџџје ми дџвојче од карасевџа.

Да џи кажем мџје дџрџџџе, мџје јадџџе.

На зџл'ем дџрџџ су, сирџџиџа, о[г] џеј арнаџџке џџсјаџџе. – Не џџје од сџџа, џеке од дџрџџ, ч'уч'а џна. – Тџј мџке, џеј дџрџџџе зџ уч'иниџше џаџџџ.

14 Синхронџски пресек призренско-тимџчког дијалекта показује неједнаку тенденцију у кориџењу овог синонимског пара. Јужноморавски говори практикују паралелну употребу (Митровић 1992: 66; Златановић 1998: 70; Жугић 2005: 50), док се на северу и истоку говорне зоне користи само домања лексема.

У *áсрећ* *џи* се добило *и́ој* јединч'е *њима*. – *Ада*, *и́ол'ико* време се оно сз *áсрећ* ч'екало. – Сз *áсрећ* се добило *и́ој* девóјч'е.

За муку се, сирóма, он и родија. – Мука ми је *и́ио* нé *џа* *ви́до* *и́о* *и́оо́ику*.

Нáшла *џу* *нес́трéч'а*, *умре* *џу* ч'ёрка девóјка.

Тáко му б́ило *зár* *и́исáно* *џа* *уфáи́и* и *и́áј* *и́акс́ираи́и*.

Ти *џа* си *здрáво*, ч'и́ни *џáјреи́и*, *и́áко* *зár* б́ило *и́исáно* од бóџа. – *А* *и́ој* болнич'е *кáко* *и́и* је, ч'и́ни *л'и* *џáјреи́и*?

Прототипичне лексема којима се исказује туга су *жал*, *жалба*, *жалос*, *бол*, *и́ои́ресница*, *јад*, *дерти́и*, *нес́трéч'а*. Оне представљају семантичку окосницу групе и непосредно се супротстављају немаркираним елементима на позитивном полу. Лексема *жал* и њени творбени ликови *жалба* и *жалос* представљају антонимске варијанте именице *радос*, која је у овој антонимској релацији плус-антоним који поседује и номинално и контрасно значење, због чега је доминантан, семантички супериоран над маркираним члановима. Њихов однос може се посматрати преко формуле апстрактних супротстављености, на основу које се могу класификовати по критеријуму ниже општости који прати опозицију позитивно – негативно (пријатно – непријатно). Немаркирани, минус-антоними показују одређени, често висок степен непријатности, који је испољен у самом семантичком садржају којим се описује негативни емоционални доживљај. Једнокоренским синонимима примарно се денотира душевна бол, што са дијахронијског становишта потврђују налази П. Скока (Скок III: 671). Деривационо гнездо именице *жал* у овом лексичко-семантичком сегменту чине лексичке јединице *жалба* и *жалос*, које се понашају искључиво као творбене варијанте. Фреквентност просте речи у призренском говору потврђена је аутентичним илустрацијама. Р. Драгићевић асоцијативном методом у испитивању концептуализације туге открива да лексема *жалоси́и* својом полисемијом и деривацијом указује на превагу једне ситуације која изазива тугу, а то је губитак драге особе (Драгићевић 2007: 100–101). У Призрену се значење именица *жал*, *жалба* и *жалос* не везује искључиво за овакав прототипичан сценарио туге. Њихова семантичка и употребна вредност није контекстуално условљена и односи се на душевну патњу без обзира на узрок који је изазива. За жалост изазвану смрћу блиске особе у српском призренском говору се користи турцизам *јасли́лк*. Именица је домаћа творба од турског придева *yasli*, чију семантику „ожалосћен, који је завијен у црно” (Скок I: 758) у целисти преузима, реализујући специјализовано значење које се остварује без икаквог додатног семантичког детерминатора.¹⁵ Секундарно у домену туге фигурира лексема *бол'*, која примарно означава осећај телесне, физичке патње, а њена друга семантичка реализација односи се на душевну патњу, што одговара појмовној метафори *и́уџа* је *болеси́и* и

15 У призренском идиому постоји и придев *јасл'и́ја* „који је у жалости за умрлом својтом” (*Мара* је *јасл'и́ја* за бра́и́а *џу* Милана) (Чемерикић).

може се асоцијативно везати за објективну телесну манифестацију (Драгићевић 2007: 100). Душевна бол јаког интензитета номинује се сложеницом *йойпресница*, у чијој је основи првостепени дериват *йойпрес* са својом фигуративном семантиком „тешко, јако узбуђење које неко доживи, претрпи” (РМС IV: 805).¹⁶ Семантичка компонента интензитета у семени ’велика љубавна патња’ ставља лексему *карасевда* (тур. *karasevda*) у ред јединица којима се означавају снажни емотивни доживљаји и испољава висок степен негативне емоције. Узрок велике туге је неостварена љубав, необуздана љубавна чежња означена другим елементом сложеннице *севда*. Први члан композита *кара*, чије је етимолошко значење „црн”, упућује на мрачно расположење, што одговара концептуалној метафори *тужа је тамно* (Драгићевић 2007: 98). Нереализована или неузвраћена љубав проузрокују дубоку тугу, која доводи до помрачења животне радости и депресије. Осећање жалости и бриге преплиће се у семантичкој структури именица *јаг* и *герџ*. У позадини доминантне емоције – туге постоји осећање бриге којим је испровоцирана, тако да би један од концепата којим се асоцијативно описује туга могао да гласи *тужа је брига*. На семантичком нивоу то се огледа у дефиницијама значења ове две блискозначнице: *јаг* „осећање жалости и бриге, душевне патње”, *герџ* (тур. *deri*) „невоља, туга, брига, душевни бол” (Чемерикић). Специфично значење у говору Призрена реализује лексема *асрет* (тур. дијал. *asret*, поред *hasret*) „тужна жеља за породом” (Чемерикић). У овако формулисано семантичком садржају примећујемо преплитање више значењских слојева из сфере емоција (’жеља’, ’чежња’, ’брига’, ’туга’) допуњених семом узрока (’пород’), која конкретизује и спецификује опште емотивно значење. Тугу као семантички слој у свом значењу имају лексеме *мука* и *замет*, чије централне значењске компоненте сугеришу ситуације које покрећу тугу, а углавном су везане за телесни аспект тегобе, за физички напор и замор. Као потенцијална компонента ’туга’ се јавља у семском саставу контактнoг синонимског пара *несџреч’а* и *џаксират* (тур. *taksirat*), који семантички кореспондирају на нивоу основних реализација, експлицирајући спољашње факторе који производе осећање туге „зла срећа, зао удес, незгода, невоља” (Чемерикић). Домаћа лексема има сложенију полисемантичку структуру, тако да секундарним семантичким садржајем улази у централну зону номинације негативних емоција са надређеном семом ’туга’. *Несџреч’а* се налази у односу праве антонимичности према позитивном члану антонимског пара *сџреч’а*. Префиксом *не-* одриче се значење позитивног члана, а афирмише супротно значење и добија нова антонимска лексичка вредност. Начином на који се

16 Р. Драгићевић на основу истраживања концептуализације емоција закључује да се прототипична туга манифестује као најинтензивнија туга, а разлог томе треба тражити „у вези с тим што туга може бити нечија трајна емоција, у том смислу што се покреће сваки пут као реакција на помисао на тужан догађај или даје општи тон нечијег расположења, темперамент” (Драгићевић 2007: 106).

невољу, муку, што последично доводи до страха. Идеографске вредности лексичке јединице *зор* детерминисане су реалним животним околностима, сталним страхом пред освајачком силом. Актуелне друштвене прилике одредиле су доминантне елементе когнитивног сценарија страха за Призренце, а то су непријатељска сила, насиље, етнички сукоби, смрт. У разумевању значењске вредности језичких јединица којима се у српском призренском говору интерпретира осећање страха помаже схема силе, тј. структура на којој се базира појмовна метафора *сѝрах је физичка сила*.

4.2.2. Ванјезички елементи који условљавају категоризацију и систематизацију дијалекатске лексике емоција укључују психолошку мапу емоционалних односа према другим људима. То су комплексне диспозиције – сентименти, трајни афективни и конативни односи према познаницима: завист, љубомора, мржња (Брковић 2000: 210). Сложеност емоционалних структура рефлектује се на семантичку организаацију лексичких јединица којима се дате емоције номинују.

4.2.2.1. Завист и љубомора су осећања која се међусобно преплићу уколико је осећање нерасположења изазвано срећом или успехом другог или је, пак, проузроковано пажњом и наклоношћу која се указује некоме или нечему другом. У том значењу користе се семантички дублети *л'убомора** и *кѝскан*.

Мане узѝја на мѝне кѝскан.

Примарна асоцијација у концептуализацији љубоморе везује се за сумњу у неверност брачног друга или емотивног партнера уопште. Душевна бол која се јавља као последица на овај начин нарушених љубавних односа испољава се кроз осећање љубоморе и манифестује се као нетрпељивост према супарнику. Чемериѝкић није регистровао домаћу сложену појмовну вредност осећања, али на основу придева *л'убоморан* (Реметић 1996: 580) претпостављамо да је позната призренском говору. Турски придев *кѝскан* у Призрену је супстантивизиран, али се и у именичкој функцији семантички наслања на аутохтони адјектив.¹⁹

4.2.2.2. Сентимент у чијој су структури осећања ненаклоности, аверзије и одвратности у психологији се детектује као мржња. Одлике овог комплексног осећања су релативна трајност, јер се може мрзети само психолошки блиска особа, и тежња за приступањем објекту мржње са деструктивним намерама (Брковић 2000: 210). Психолошки засноване појмовне вредности осећања мржње уткане су у семантичку интерпретацију лексеме *мржња* „осећање јаке одбојности, неподношљивости према коме или чему, јако осећање непријатељства” (РМС III: 439), коју С. Реметић бележи у морфолошком и фонетском лику *м'рзос* (Реметић 1996: 442). У пореклу апстрактума *мрзос* замрзнута је метафора *мржња*

19 Турско *kiskan* настало је од општетурског *kis / kiz-* „шкрт; редак, скупocen, вредан”. У значењу „завидан, љубоморан” допушта се укрштање са хомонимским гнездом *kiskan- / kizgan-* које је у вези са *kiz* „жар, врелина” (Петровић 2012: 193), што сугерише појмовну метафору *љубомора је врелина*.

је хладно (лег). Прасловенски корен **myrz-* развио је две лексиколошке породице. Изведенице од превојног степена **morz-* > *mraz-* сачувале су првобитно конкретно значење („студен”), које је код облика добијених од *mrz-* асоцијативним путем доспело у духовну сферу (Скок II: 472). Етимолошки налаз поткрепљује дијахронијску концептуализацију овог психолошког и емотивног стања као духовне хладноће, што се реперкусира и на синхронијској равни.

4.2.3. Посебну подгрупу чине емоције које се односе на самооцену, тј. осећања срама, кривице, кајања. Интересантно је да су регистровани само називи за негативне емоције које произилазе из субјективних стандарда вредновања. То су емоционалне реакције базиране на моралним принципима о исправном и погрешном.

4.2.3.1. Осећање велике неугодности, збуњености, кајања због неког непријатног, ружног поступка или због сопственог недостатка именује се паром контактних синонима *сџрám* и *јáзък*.

Сџрám да гу је ѿуј росѿију Мáру. – Ич’ сџрám нѣма ѿóј девóјч’е.

Зáр си се јóйѣѿи најѿија, јáзък ѿѣ бѿло? – Јáзък је од л’уди ѿóј шѿѿо ч’иѿиши.

У српском призренском говору значење словенске и турске речи се изједначило и оне овде функционишу као семантички еквиваленти, чија употреба није условљена контекстом. Обе лексеме потичу из сфере духовног, с тим што је прасловенско **sormъ*²⁰ морална категорија, а турско *yazık* се етимолошки везује за домен религије, примарно означавајући „грех” (Скок I: 764), са семантичким помаком у дијахронијској перспективи ка области свакодневног живота „штета”. Екскламативно значење, какво има на Косову, „ствар од које се стиди, оно што не доликује, срамота” (Елезовић I: 249) у Призрену поприма номинативну вредност, тако да лексема *јáзък* семантички парира домаћој именици *сџрám*, означавајући осећање непријатности због лошег чина.²¹

4.2.3.2. Осећање кривице јавља се код особе која доживљава да се огршила о моралне норме понашања, а као последица немирне савести прати је кајање, чији интензитет увећава свест о немоћи да се рђави поступци исправе. Неисправан поступак, погрешка учињена намерно или случајно и осећање одговорности за такав поступак именују се турцизмом *кабáјѣѿи*. Жаљење због лошег поступка денотира се лексичком јединицом *ѿишимáнлък*.

Къд си уч’иѿија ѿáј резѿлък, а ѿѿи ѿрѿиѿи кабáјѣѿи.

Изѣја зá ѿишимáнлък.

20 Законом метатезе ликвида прасл. *sormъ дало је *срам*, али је у говору Срба Призренаца дошло до уметања сугласника -ѿи- у групу *сп*. Једно од објашњења за ову фонетску појаву даје М. Павловић, који је тумачи непосредним и јаким утицајем македонских говора. Уметање сугласника није непознато ни другим српским говорима, нарочито оним уз албанско пограничје (Реметић 1996: 438-439).

21 Турцизам *резѿлък* у говору Призрена фигурира у значењу „срамота”, али значењским садржајем не одговара категоријалном обележју ’осећање’, већ се односи на нечастан, срамотан чин, који може да буде спољашњи импулс за осећање срама.

Лексеме *кабајет* и *ишиманлък*, којима се означавају негативне емоције везане за самопроцену личних поступака, стоје у специфичном семантичком односу који можемо означити као везу узрока и последице. Та каузалност читава се у њиховим семантичким структурама. У семантичком садржају лексеме *кабајет* експлициране су компоненте које носе информацију о стимулусу 'неисправан поступак' и консенквенци 'осећање одговорности за оно што је учињено'. Лош, неморалан чин производи осећање кривице. Потенцијална семантичка црта 'грижа савести' заједничко је значењско обележје обе лексичке јединице. У семској семантичкој организацији лексеме *ишиманлък* однос узрока и последице реализује се преко допунских семантичких црта. Кајање подразумева неки грех, неки неприличан облик понашања који је изазвао емотивно испаштање, и то је импликациона сема именице *ишиманлък*. Претпоставља се да се покајањем мења понашање, а то је фокална сема ове речи. Ове категорије семантичких ознака Е. Најда даје у виду опозиције импликациона сема : фокална сема (Драгићевић 2007: 68), која прати узрочно-последичну релацију (оно што претходи – оно што следи) у лексичким садржајима који се пореде или у самом семантичком садржају лексеме.

5. Концепт емоција представља динамичан систем, чији је развитак условљен екстралингвистичким и језичким факторима. Ментални ентитети се у језичкој свести испољавају интуитивно. Њихова метафизичка вредност и висок степен апстрактности могуће је спознати преко симбола из конкретне сфере. Дати концепт анализирали смо преко језичких знакова, који у својим семантичким садржајима носе културни код етноса и у којима су утиснути обрасци знања и веровања. Они утичу на формирање екстрајезичких система, какав је, на пример, типичан сценарио за доживљавање и испољавање неке емоције, који се може користити у њеном лингвистичком опису. Сценарио се базира на структурама као што су домен, схема и сл., а оне се заснивају на људском искуству, које се рефлектује на мишљење и језик (Драгићевић 2007: 92). Једно од основних средстава концептуализације емоција је појмовна метафора, ментални механизам преко којег смо покушали да разумемо и организујемо лексички систем емоција у српском призренском говору. Полазећи од конкретних домена, може се дешифровати апстрактност значења циљног домена. Тако се, у испитиваном идиому, срећа конципира као судбина; љубав као жеља, миловање и чежња; туга као брига, болест, депресија; страх као физичка сила; мржња као хладноћа. Структурне метафоре употпуњавају тумачење значења језичких јединица којима су вербализовани духовни појмови. Традиционални оквири, друштвени контекст, социјални односи и морална оријентација регулишу емоционално реаговање појединца и спадају у ванјезичке чиниоце који су утицали на формирање концепта емоција на конкретном говорном подручју. Комуникативни дискурс, територијална диференцијација, позајмљивање, асиметрија језичких ознака лингвистички су детерминатори његовог језичког уобличавања.

6. Лексичко-семантичка група са хиперсемом 'осећања' састоји се од лексема које реализују значења позитивних и негативних емоција. Општа семантичка ознака 'позитивна осећања' у центар лексичког скупа интегрише лексеме *радос*, *ч'еф*, *сїреч'а*, *л'убав*, *минос*. Њима се супротстављају централни елементи лексичког скупа са надређеном компонентом 'негативна осећања': *жал*, *жалба*, *жалос*, *јасл'ильк*, *бол'*, *їоїрресница*, *карасевда*, *јад*, *дерїї*, *бриџа*, *џаїл'е*, *сїра*, *весвеса*, *далџа*, *л'убомора*, *кьскан*, *мрзос*. У односу праве антонимије налазе се парови *радос* – *жалос*, *сїреч'а* – *несїреч'а*, *л'убав* – *мрзос*. Синонимичност, као последица творбених процеса и лексичког позајмљивања, условила је појаву антонимских варијаната (*радос* – *жал*, *жалба*, *жалос*; *л'убав*, *минос*, *аїїър*, *ешк* – *мрзос*). И у овом лексичком сегменту преовладавају елементи који припадају категорији негативног, што се може тумачити као психолошка, а не искључиво језичка, универзалија. Човеку је неопходно да оно што га мучи искаже, да се причом о проблему растерети и зато тражи језичка средства којима ће вербализовати оно што га духовно притиска и боли. Таква потреба није наглашена у случају позитивних емоција. Обрнуту асиметрију уочавамо у броју језичких ознака којима се изражавају љубав и мржња. Концепт љубави је далеко разрађенији и на наивној слици света представљен низом јединица које покривају широки семантички дијапазон и прате доживљајне фазе љубавног осећања. Језичка слика је и у овом случају одраз екстралингвистичких (љубав је мултидимензионални психички конструкт који укључује читав комплекс осећања) и језичких фактора (позајмљивање лексема из турског језика којима се прецизније може изразити изнијансираност сложеног унутрашњег стања и која су се потпуно асимилирала у лексички систем призренског говора). Емоционална сфера употпуњава лексичко-семантички приказ психичких карактеристика човека и уграђује се као веома важан фрагмент у дијалекатски обојену слику света.

Литература:

- Бабкина 2008: А. Ю. Бабкина, Семантические особенности наименований чувств и эмоций человека в современном русском языке
 Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/semanticheskie-osobennosti-naimenovani-chuvstv-i-emotsii-cheloveka-v-sovremennom-russkom-ya#ixzz36DCnnVSe>. 20. 4. 2015.
- Брковић 2011: А. Brković, *Razvojna psihologija*, Џаџак: Svetlost.
- Букумирић 2012: М. Букумирић, *Речник џовора северне Меїїохїје*, Монографије 15, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Галијев 2005: М. Х. Галиев, Функционально-семантическое поле чувств :На примере арабского литературного языка, Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat <http://www.dissercat.com/content/funktsionalno-semanticheskoe-pole-chuvstv-na-primere-arabskogo-literaturnogo-yazyka#ixzz36DBY0wu0>. 20. 4. 2015.

- Динић 2008: Ј. Динић, *Тимочки дијалекатски речник*, Монографије 4, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Драгићевић 2007: Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Елезовић 1998: Г. Елезовић, *Речник косовско-меџохијског дијалекта*, I, II, Приштина.
- Живковић 1987: Н. Живковић, *Речник џиројског говора*, Пирот.
- Жугић 2005: Р. Жугић, *Речник говора јабланичког краја*, СДЗБ LII, Београд.
- Златановић 1998: М. Златановић, *Речник говора јужне Србије*, Врање.
- Косицина 2004: И. Б. Косицина, *Лексико-семантичко поље "положителне емоције" в англјском језику*, Дисертацији по хуманитарним наукама, <http://cheloveknauka.com/leksiko-semanticheskoe-pole-polozhitelnye-emotsii-v-angliyskom-yazyke#ixzz3IHZE4cFq>. 22. 4. 2015.
- Митровић 1984: Б. Митровић, *Речник лесковачког говора*, Лесковац.
- Монастиркаја 2008: Е. А. Монастырская, *Лексико-семантичке поља менталности и негајивних емоција гнева, страха и жора в селькујском језику*, Научна библиотека дисертација и автореферата диссерCat <http://www.dissercat.com/content/leksiko-semanticheskoe-polya-mentalnosti-i-negativnykh-emotsii-gneva-strakha-i-gorya-v-selku#ixzz36DB0TeNz>. 25. 4. 2015.
- Мун 2004: О. Чун, *Лексико-семантичко поље "Страх" в современном русском језику: На фоне корејског језика*, Научна библиотека дисертација и автореферата диссерCat <http://www.dissercat.com/content/leksiko-semanticheskoe-pole-strakh-v-sovremennom-russkom-yazyke-na-fone-koreiskogo-yazyka#ixzz36DC9vHnf>, 25. 4. 2015.
- Петровић 2012: С. Петровић, *Турцизми у српском призренском говору*, Монографије 16. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Радомировић 2003: V. Radomirović, *Psihologija*, Novi Pazar: Univerzitet u Novom Pazaru.
- Реметић 1996: С. Реметић, Српски призренски говор I, *СДЗБ*, XLII, Београд. РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XIX, САНУ–ИСЈ, 1959–2010.
- РСМ: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Матица српска, Нови Сад, 1967–1976.
- Скок 1971: Р. Skok *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I, Zagreb: JAZU.
- Скок 1972: Р. Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II, Zagreb: JAZU.
- Скок 1973: Р. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, III, Zagreb: JAZU.
- Шкаљић 1966: А. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost.

LEXICO-SEMANTIC GROUP OF NOUNS WITH HYPERSEME 'FEELING' IN THE SERBIAN SPEECH OF PRIZREN

Summary

The concept of emotions represents a dynamic system, whose development depends on extralinguistic and language factors. One of the basic instruments of the conceptualization of emotions is the conceptual metaphor, the mental mechanism through which we tried to understand and organize the lexical system of emotions in the Serbian speech of Prizren. From the ideographic description of languages' point of view, from the content sense to the instruments of their representation, lexemes denoting emotions can be presented in a hierarchical structure. Noun phrases which in Serbian speech of Prizren denote feelings are organized in a lexico-semantic group on the basis of categorical label 'feeling'. Integral semantic component 'feeling' connects lexemes which among themselves create content paradigmatic relationships (synonymous, antonymous, hyponymic), and which are diverged into subgroups (the ones with hyperseme 'positive feelings' and the ones with hyperseme 'negative feelings'), microgroups ('pleasure', 'love', 'rage', 'concern', 'sadness', 'fear', 'jealousy', 'hatred', 'remorse', 'shame', 'upset'), and microrows (synonymous series with dominants *rados*, *l'ubav*, *vesvesa*, *l'utina*, *briga*, *žal*, *stra*, *l'ubomora*, *mrzos*, *stram*, *pišmanljk*).

Key words: Lexico-semantic group, emotions, Serbian speech of Prizren

Tanja Milosavljević